

A magányos tücsök

Krúdy Gyula nagyapja, mint a pesti Honvéd Menház parancsnoka, (bal szélén.)

A magyar próza nagyjai közül Krúdy Gyula ragaszkodik legjobban szülőföldjéhez. Földszintes nyíregyházi kúriában született 1878 október 21-én.

Szálegyenes nagyapja a Szabolcs megyei 48/49-iki Honvédegylet elnöke, később a pesti Honvéd Menház parancsnoka volt. „Gróf”-nak nevezte minden teremtet lélek az atyafiságban és ő ennek megfelelően viselkedett. Féltekeny volt a cselédsorból felnevelkedett szöke gazdasszonyára, aki kontyán forradalmi sapkával könyökölt ki azon házak ablakában, ahol a „gróf” élete folyamán lakott. A család „Stuart Máriának” nevezte ezt a kitarító személyt, mely viszont azzal végződött, hogy legidősebb Krúdy Gyula kilencven esztendőskorában halálos ágyán polgári házasságot kötött vele, amiért a helybeli plébános nem akarta eltemetni.

A nagyapának öreges sajátosságai voltak. Dohogva káromkodott, ha erre a legkisebb alkalma nyílt. Abban az időben azt mondták a káromkodó emberekre, hogy katona magatartásúak. Honvéd kapitány volt 48-ban, és a komáromi sáncokon a menyecskéket táncoltatta, amikor a német ágyúzott. Mintha egyebet sem tett volna a szabadságharcban: mindig csak táncolt darázsderekek, hevílt keblű honleányokkal a bástyán. Hetvenesztendőskorában is választékosan öltözködött, trombita alakú kezelt, fehér mellényt, karcsú kabátot és gombos cipőt hordott.

A daliás öregúr harcias cikkekkel irt a „Magyarországba”, melyekben úgy felragyogott a betyárélet, mintha újra visszatért volna elmúlt fénykora. Beállott betyárnak a bujdosó honvéd, az unatkozó úriember, a kopláló zsellér. Névnapokon, lakodalmokon álruhás betyárokkal koccintgattak a vármegye urai, de senki sem csodálkozott, hogy kakaskukorékoláskor dobogó zsandárlovak nyargaltak be a nyitott udvarokba.

„A magányos tücsök” gyermekkorának egy részét nagyanyjánál töltötte, aki külön élt férjétől, egyedül volt s mozdulatlan arccal kötögetett az ablaknál. Késő vénségéig vállfűzöt viselt, Párizsból hozatta ruháit. A 48-as forradalom eseményei óta, amikor a „gróf” a sáncokon táncolt, nem történt érdemleges esemény a világon. Két szobája volt, a szalonban aranypiros fotelek, indiai kendők, kázsmírok, selymek a székeken.

Az író apja nyárspolgár volt, anyja Csákányi Julianna sötét hajú, szép barna nő; apja hentesmester Nyíregyházán, de korán meghal s az elszegényedett család úgy tudja fenntartani magát, ha Juliska elszegődik szolgálonak az öreg Krúdy házához. Tizenöt éves korában volt az író a szíve alatt, mikor ezért a kis cselédet elkergették a szolgálatból. Így a jövődöbéli anya napszámosként a kőműveseknél dolgozott s annak a háznak a tégláit hordta, amely házat a tücsök nagyanyja magának épített. Csak azért vállalta a nehéz munkát, hogy néha-néha láthassa gyermeke apját, aki a házépítésre felügyelt. Csak 1895-ben kötötték házasságot, mikor már tizedik gyermekük is megszületett.

A Kállói utcai szülőház helyén később szanatórium épült, ma a nyíregyházi rádió-adó működik benne. A régi nádfedeles ház kertjéből az álmok világába lehetett átlépni, a bujtosi ködjárta mocsár-tölgyek közé.

— Mindig bölcs voltam fiatalkoromban — mondja az író visszaemlékezéseiben. — Sokat csavarogtam szabad mezőkön, magányos rekettyésben, bozótban benőtt árkok mélyén. Erdőkben megkerestem a pázsitot, hol ember nem hagyott nyomot, ligetben a legsűrűbb bokrot, ahová arctávolságnyra szállott le az énekes madár. Így pontosan tudtam a természet életét, a falomb lehullását, az ér vizének színváltozását, a legszebb virágok elhervadását. Ha nagyon fájt a szívem, lombok közé ültem a legmagasabb fákra és örvendeztem a szélnek, amely oly szűzen, tisztán üdén züggött, mint a forrás, midőn a sziklából kibuggyan.

Egész életére megszerette a nyírségi tájat, szinte mámorosan vágyik ide írásainak legnagyobb részében:

— Ó, Nyírség! te tündéri panoráma, miért szálldos vissza lelkem mindvégig régen látott tájaidra? Nem adtál magadból egy talpalatnyi földet sem, mégis jobban szeretlek téged, mint ha uradalmaim terülnének el öledben.

— A Nyírség, ahol a gyermekkori őszök és az ifjúkori tavaszok elrepültek felettem, tele volt magányos tücskökkel. Itt volt a legtovább agaruk és vizslakutyájuk a tönkrement gavalléroknak. Itt még mindig a követválasztást várták, a taktarékpénztár körül sompolyogtak váltóikkal s fiaik házasságától remélték sorsuk jobbra fordulását. Kártyáztak, ittak, vetélkedtek, cifra kocsin jártak, hajdut tartottak, párbajoztak, hangosak voltak a kurjantásaik.

— A városban még nádasházak voltak, amelyekben kis ablakok mögött epedő fiatal nők, mániákus vénasszonyok, bogarászó öreg emberek laktak. Az ablakok le voltak függönyözve, éjszaka egyetlen lámpavilágot sem lehetett látni. Mikor egyedül bolyongott, vágyai felé nem nyúlt ki fehér leánykéz az ablakocskákból, kisajtó nem nyitkordult a kertben, hogy lopott csókkal megajándékozza valaki. Egyedül gondolt mindeféle gyönyörökre, szívringatókra, elandalítókra. Ő volt a magányos tücsök. Kereste a nyírségi város éjszakai regényét, amelyekről a szép szindarabok szólnak, költők énekelnek.

Mintha az egész ifjúsága azal telt volna el, hogy Virágh Irma mikor dalol bús magyar nótát a sóstói öreg tölgyek alatt. Tündérszép nő volt, szemé sötétbarna, mint a párizsi nőké s ruhája mindig fekete.

Óbuda hűtlen volt az íróhoz, kilakoltatási végzést kap, villanyát kikapcsolják, mert nem tud fizetni. Utolsó napján lóversenyen volt s mikor este szomorúan lefeküdt, leánya azt kérdezte tőle:

— Rossz lóra tettél, apa?

Ez volt az utolsó mosolya, mert hajnalban, 1933 május 12-én 55 éves korában meghalt. Temetésén a kerépesi temetőben én búcsúztattam a szülőföld nevében. Légy boldog — a magányos tücsök — az örökkévalóságban.